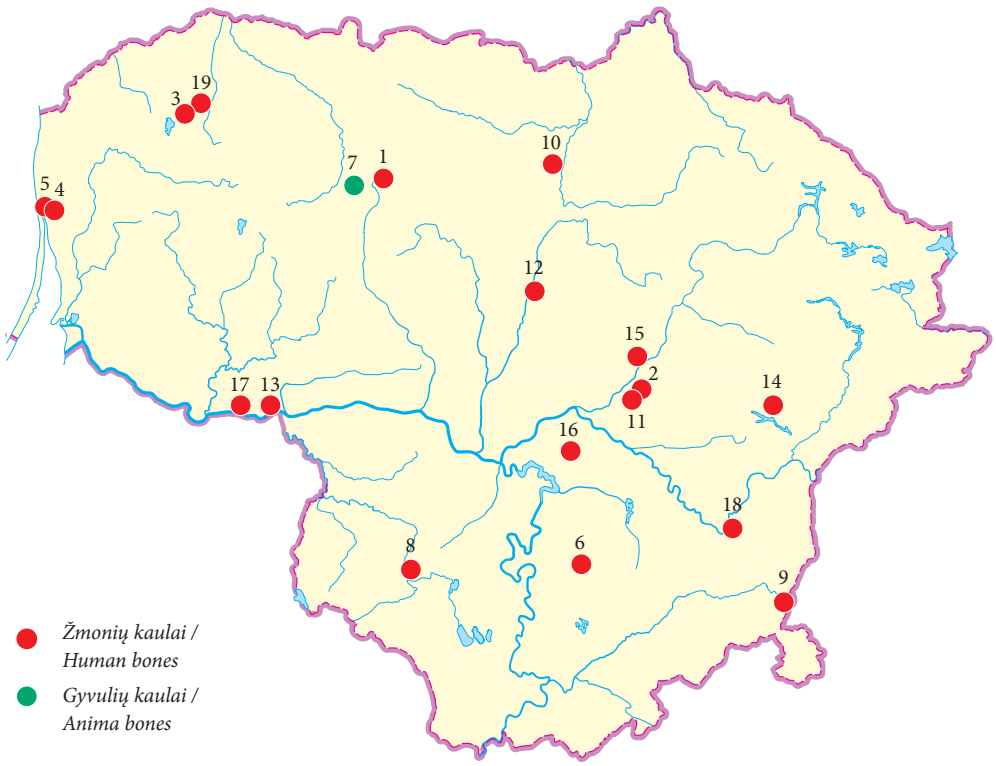
XIII. Archeologinės medžiagos tyrimai
Analyses of archaeological material

1. *Aukštelkė*
2. *Gaiciūnai*
3. *Gegrėnai*
4. *Jakai*
5. *Joniškė*
6. *Jurgionys*
7. *Kurtuvėnai*
8. *Marijampolė*
9. *Paūdronys*
10. *Pušalotas*
11. *Rakaučizna*
12. *Rodai*
13. *Smalininkai*
14. *Trumpakojai*
15. *Ukmergė*
16. *Vadai*
17. *Viešvilė*
18. *Vilnius*
19. *Žemaičių Kalvarija*

Justina Kozakaitė,
Agnius Urbanavičius,
Rimantas Jankauskas

Preliminarūs 2013 m. archeologinių kasinėjimų antropologinės medžiagos tyrimų rezultatai

Po 2013 m. archeologinių tyrinėjimų sezono VU MF ištirti kelių šimtų individų palaikai iš griautinių ir degintinių palaidojimų iš 22 objektų. Medžiaga išvalyta, konservuota, identifikuota ir dokumentuota. Atlikta vizuali dokumentuotų kapų palaikų lyties ir amžiaus diagnostika pagal visuotinai priimtas metodikas, detaliai įvertinta patologija ir dantų būklė, duomenis surašant į specialias osteologines ir dantų būklės formas bei fotografuojant. Atlikta suardytų kapų grupinė identifikacija, nustatant minimalų individų skaičių, jų galimą lytį ir amžių bei patologijas. Mokslinės informacijos požiūriu vertingiausia medžiaga saugoma katedros saugyklose ir prieinama tolesniems detalesniems tyrimams, likę palaikai palaidoti. Objektus tyrusiems archeologams pateiktos detalios ataskaitos; žemiau pateikiama tik trumpa medžiagos charakteristika, apibūdinant kaulinės medžiagos išlikimą bei ryškiausią patologiją.

Geležies amžius

DEGINTINIAI KAPAI

Joniškė (Klaipėdos r., M. Grikpėdžio 2013 m. tyrimai).

Perkasa 11, *duobė 5*. Kaulai yra prastai sudegę (kremuota neaukštoje temperatūroje). Identifikuoti stambūs ilgųjų kaulų diafizių ir nedideli kaukolės skliauto fragmentai. Nenustatytos lyties ir amžiaus suaugęs individas.

Viešvilės kapinynas III (Jurbarko r., U. Budvydo 2013 m. tyrimai).

Palaikai suinventorinti ir saugomi VU MF. 2013 m. medžiagą sudaro didelis kiekis degintinių palaikų. Didžiausi fragmentai siekia 3–5 cm. Degintų kaulų spalva vyrauja nuo tamsiai rudos / rudos iki pilkų atspalvių (degimo temperatūra siekia apie 300–550 °C); pavieniai fragmentai yra baltos spalvos (t. y. jie yra visiškai perdegę – temperatūra siekė 800 °C). Didžiausią dalį sudarė ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai.

Perkasa 10, *degintinis kapas L2*. Smulkūs ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai (individas per 40 m.).

Perkasa 11, *kv. 1 A*. Smulkūs ilgųjų kaulų diafizių fragmentai.

Kv. 5A. Ne mažiau kaip 2 individų (iki 20 m. ir daugiau kaip 30 m.) palaikai. Didelę dalį kremuotų kaulų sudaro gyvulių kaulai.

Kv. 1–2B. Smulkūs ilgųjų kaulų diafizių fragmentai.

Kv. 3B. Individas per 30 m. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 5B. Individas 30–40 m. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 6B. Ilgųjų kaulų diafizių fragmentai. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 2D. Smulkūs ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai.

Kv. 3D. Ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 4D. Ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai (individas 30–40 m.). Kūdikio rankos pirštakaulio ir šonkaulio fragmentai (0–3 m.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 5D. Ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai (individas 30–40 m.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 6D. Ilgųjų kaulų diafizių ir epifizių fragmentai. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 7D. Ilgųjų kaulų diafizių fragmentai. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų. Keramikos fragmentai ir angliukų gabaliukai.

Kv. 8D. Kaukolės skliauto, dilbio kaulų fragmentai ir kt. – suaugęs individas. Viršutinio žandikaulio pirmasis pieninis krūminis dantis – vaikas 3 m. ± 12 mėn. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 9D. Ilgųjų kaulų diafizių ir epifizių fragmentai. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 1E. Nedideli ilgųjų kaulų diafizių fragmentai.

Kv. 2E. Ilgųjų kaulų diafizių ir smulkūs kaukolės skliauto fragmentai.

Kv. 3E. Stambūs ilgųjų kaulų diafizių ir epifizių fragmentai. Kaukolės skliauto fragmentai: suaugusio ir vaiko (daugiau kaip 25 ir iki 15 m.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 4E. Ilgųjų kaulų diafizių fragmentai (individas per 25 m.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 5E. Ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolės skliauto fragmentai (ne mažiau kaip 2 individų: per 30 m. ir iki 15 m.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 6E. Ilgųjų kaulų diafizių ir epifizių bei kaukolės skliauto fragmentai (individas per 20 m.). Pprisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 7E. Kaukolės skliauto ir kt. fragmentai: suaugusio individo (per 30 m.), vaiko (11 m. ± 30 mėn.) ir naujagimio (0±2 mėn.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 9E. Smulkūs ilgųjų kaulų diafizių fragmentai. Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Kv. 10E. Smulkūs neidentifikuojami kauliniai fragmentai.

Kapas L3. Stambūs ilgųjų kaulų diafizių ir epifizių fragmentai. Kaukolės skliauto fragmentai – suaugusio individo ir vaiko (0–3 m.). Prisimaišę kremuotų gyvulių kaulų.

Dėmė 4. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai (individas per 30 m.).

Žemaičių Kalvarija, kapinynas Žvizdro kalne (Plungės r., A. Gerbutavičiūtės 2012 ir 2013 m. žvalgomieji tyrimai).

Kaulai yra prastai sudegę. Spalva vyrauja nuo šviesiai / tamsiai pilkų atspalvių iki pavienių juodų (apanglėjusių) fragmentų (degimo temperatūra buvo apie 550–800 °C). Stambiausi fragmentai siekė iki 1,5 cm.

Šurfas 8, įvairios vietos. Identifikuoti fragmentai – kūdikis, 6±3 mėn.

Šurfas 18. Identifikuoti fragmentai – kūdikis, ir vaikas, 1–3 m.

Minimalus individų skaičius (MIS), remiantis pavieniais kaulais ir jų morfologija, yra 4: nenustatytos lyties ir amžiaus suaugęs individas, du 6±3 mėn. kūdikiai ir 1–3 m. vaikas.

Perkasa 3. Kaulai yra prastai sudegę, jų spalva vyrauja nuo šviesiai pilkų iki rudų atspalvių (degimo temperatūra galėjo siekti apie 300–550 °C). Stambiausi fragmentai siekia 4–5 cm. MIS – 1. Nenustatytos lyties, per 25 m. individas. Rasta prisimaišiusių gyvulių dantų.

GRIAUTINIAI KAPAI

Viešvilė, kapinynas III (Jurbarko r., U. Budvydo 2013 m. tyrimai).

Perkasa 11, *kv. 7E,* spėjamas vaiko *kapas L1*. Naujagimis, 0±2 mėn.

Perkasa 11, *kapas L4*. Kūdikis, 6±3 mėn. Patologija: meningitui būdingi pokyčiai (meningitas pažeidžia minkštuosius smegenų dangalus ir sukelia jų uždegimą bei smegenų skysčio infekcinius ir uždegiminius pakitimus) vidinėje kaukolės skliauto dalyje.

Žemaičių Kalvarija, kapinynas Žvizdro kalne (Plungės r., A. Gerbutavičiūtės 2012 ir 2013 m. žvalgomieji tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidojimui.

Šurfas 8, *įvairios vietos*. Ne mažiau kaip 2 individų (per 25 m. vyro ir 1–3 m. vaiko) fragmentai.

Šurfas 18, *P dalis* (*maišytų žemių perkasimas*). MIS, remiantis pavieniais kaulais ir jų morfologija, yra 3: galimai vyras per 25 m., nenustatytos lyties individas daugiau kaip 25 m. ir 1–3 m. vaikas. Prisimaišę gyvulių kaulų.

Viduramžių ir naujųjų laikų griautiniai kapai

Aukštelkės Šv. Antano Paduviečio bažnyčios kriptos (Šiaulių r., 2013 m. tyrimai).

Tyrimas atliktas Šiaulių r. savivaldybės Kultūros paveldo skyriaus vedėjos S. Tauterienės ir Aukštelkės kaimo bendruomenės „Aukštarūžė" pirmininkės V. Budreckienės prašymu.

Po apside rasta kripta, palei kurios P sieną rastos išmūrytos trys dviaukštės laidojimo kriptos, kurios sąlygiškai įvardytos, skaičiuojant iš kairės (R) pusės, kripta 1, 2 ir 3. Kriptos buvo suardytos, išlaužiant jų priekines sienas ir pertvaras tarp laidojimo aukštų. Antropologiniai / archeologiniai darbai atlikti 2013 m. kovo 9 d. Palaikai iškelti iš kriptų, atlikta jų vizuali identifikacija pagal priimtas metodikas bei fotofiksacija. Palaikai po tyrimų grąžinti į kriptas.

Kriptą 1 sudarė du aukštai. Abu jie suardyti. Pirmame kriptos aukšte rasta pavienių plytų, dažytos medienos ir vinių, stiklo fragmentų. Medienos ir vinių fragmentai nepriklausė karstui; tai greičiausiai grindinio fragmentai. Antras kriptos aukštas beveik visas buvo netolygiai įgriuvęs. Antrame kriptos aukšte rasta plytų fragmentų. Kriptos pirmame aukšte identifikuoti mažiausiai 5 asmenų palaikai: 4 suaugę ir 1 vaikas. Antrame aukšte rasti du kaulai: kairės pusės alkūnkaulis ir dešinės pusės šeivikaulis. Kadangi antras aukštas buvo įgriuvęs, spėjama, kad nemaža dalis kaulų, rastų pirmame aukšte, buvo iš antro aukšto. Nepakanka duomenų teigti, kad antrame aukšte rasti kaulai priklauso kitiems asmenims nei pirmame aukšte. Kriptoje 1 buvo ne mažiau kaip 5 asmenų (iš jų vienas 30–40 m. vyras, trys daugiau kaip 25 m. individai ir 7–12 m. vaikas) palaikai. Individualizuojančių požymių, pagal kuriuos būtų galima identifikuoti asmenis, nenustatyta. Diagnozuotos patologijos: 1) kairės pusės žastikaulio apatinės 1/3 dalies *myositisossificans* (sukalkėjęs raumuo; dažniausiai pasireiškia po trauminio epizodo); 2) kryžkaulio osteochondrozė (degeneracinė sąnarių liga, kuri išsivysto, kai dėl kokių nors priežasčių pažeidžiamas stuburo kremzlinis audinys – tarpslanksteliniai diskai; ties juosmeniu turėjo būti jaučiamas maudimas); 3) krūtinės slankstelių osteofitai (4 slanksteliai) ir krūtinės Šmorlio mazgai (3 slanksteliai).

Kriptą 2 sudarė du aukštai. Abu jie suardyti. Pirmame kriptos aukšte rasta pavienių apirusių ir nesutrupėjusių plytų, medienos, vinių, stiklo ir tekstilės fragmentų, gyvulio kaulas. Medienos ir vinių fragmentai priklausė karstui / karstams. Ant vienos iš medinių karsto lentų rasta iš kniedžių sudarytos raidės „A R". Kriptoje rasta tamsiai rudos ir juodos spalvos labai suirusio audinio (galbūt karsto vidaus audeklas) ir greičiausiai odinės avalynės likučiai. Antras kriptos aukštas buvo įgriuvęs (įgriuva taisyklingo stačiakampio formos). Antrame kriptos aukšte rasta plytų ir karsto lentų fragmentų. Kriptos pirmame aukšte identifikuoti mažiausiai 4 asmenų palaikai: 3 suaugę ir 1 vaikas. Antrame aukšte rasti keturi kaulai (kairės pusės šeivikaulis, kairės pusės vaiko žastikaulis (iki 7 m.), dešinės pusės šon-

kaulis ir dešinės pusės dubenkaulis (vyras, 40–60 m.). Kadangi antras aukštas buvo įgriuvęs, spėjama, kad nemaža dalis kaulų, rastų pirmame aukšte, buvo iš antro aukšto. Nepakanka duomenų teigti, kad antrame aukšte rasti kaulai priklauso kitiems asmenims nei pirmame aukšte. Išvada: kriptoje 2 buvo ne mažiau kaip 4 asmenų (iš jų vienas 40–60 m. vyras, du daugiau kaip 25 m. individai ir 3–6 m. vaikas) palaikai. Individualizuojantis požymis, pagal kurį galima būtų identifikuoti asmenį – kairiojo klubo sąnario displazija (įgimtas klubo sąnario išnirimas) – suaugęs asmuo turėjo šlubuoti kaire koja. Karsto lenta su kniedėmis iškaltomis raidėmis „A R“ galėjo būti Antano Radavičiaus, kurio rūpesčiu 1885 m. pastatyta koplyčia, karsto. Diagnozuotos patologijos: 1) apatinis žandikaulis be dantų (visi dantys iškritę prieš mirtį); 2) dešinės pusės klubo sąnario displazija su pažengusiu osteoartritu (sąnario displazija – neišsivystęs ir dėl to nestabilus klubo sąnarys, yra dažniausia įgimta naujagimių yda; tai dėl nutrūkusio normalaus sąlyčio tarp gūžduobės ir šlaunikaulio galvutės sutrikęs klubo sąnario formavimasis; osteoartritas – lėtinė degeneracinė sąnarių liga); 3) kryžkaulio osteoartritas; 4) kairės pusės šlaunikaulio galvos osteoartritas; 5) 5 juosmens slankstelių osteofitai ir 11 krūtinės slankstelių osteofitai.

Kriptą 3 sudarė du aukštai. Abu jie suardyti. Pirmame kriptos aukšte rasta daug apirusių ir nesutrupėjusių plytų, medienos, vinių, tekstilės ir odos fragmentų, geležinių karsto dalių ir medinių karsto atramų fragmentų, gyvulių kaulų. Medienos ir vinių fragmentai priklausė karstui. Antrame kriptos aukšte įgriūva buvo ovalo formos. Joje rasta plytų, medienos, neaiškios paskirties geležies dirbinių fragmentų. Kriptos pirmame aukšte identifikuoti mažiausiai 14 asmenų palaikai: 10 suaugusių (3 įvairaus amžiaus moterų, 6 vyrų, vieno nenustatytos lyties) ir 4 vaikai bei paaugliai. Antrame kriptos aukšte rasti 3 kaulai: dešinės pusės žastikaulis, kairės pusės šlaunikaulis, vienas kaklo slankstelis (su osteofitu). Kadangi antras aukštas buvo įgriuvęs, spėjama, kad nemaža dalis kaulų, rastų pirmame aukšte, buvo iš antro aukšto. Nepakanka duomenų teigti, kad antrame aukšte rasti kaulai priklauso kitiems asmenims nei pirmame aukšte. Diagnozuotos patologijos: 1) X–XII krūtinės slankstelių DISH (difuzinė skeleto hiperostozė, priekinio stuburo raiščio sukalkėjimas, atsiradęs dėl medžiagų apykaitos sutrikimo, dažnos priežastys – II tipo diabetas, nutukimas ir kt.), tų pačių krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai; 2) 11 juosmens slankstelių su osteofitais ir 4 juosmens slanksteliai su Šmorlio mazgais; 3) 14 krūtinės slankstelių su osteofitais ir 10 krūtinės slankstelių su Šmorlio mazgais; 4) vieno pirmųjų krūtinės slankstelio ankilozė (sąnario suaugimas ir nejudrumas) su šonkauliu; 5) dešinės pusės antrojo padikaulio sugijęs lūžimas; 6) VI–VII kaklo slankstelių ankilozė.

Taigi, trijose Aukštelkės Šv. Antano Paduviečio bažnyčios kriptose rasti ne mažiau kaip 23 įvairaus amžiaus ir lyties asmenų palaikai. Palaidojimai ir palaikai suardyti nenustatytu metu ir aplinkybėmis. Tikėtina, kad dalis palaikų, ypač kriptoje 3, atsirado juos sunešus vėlesnių darbų metu. Kriptose palaidotų asmenų sveikatos būklė niekuo išskirtiniu nepasižymėjo. Manytina, kad kriptoje 2 buvo palaidoti koplyčios statytojo Antano Radavičiaus palaikai.

Gaiciūnai (Ukmergės r., I. Vaškevičiūtės 2013 m. tyrimai).

Palaikai saugomi Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros saugykloje.

Kapas 9. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris (?), 30–40 m.

Kapas 10. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) kairės pusės momenkaulio osteoma (nepiktybinis kaulinio audinio auglys); 2) dešinės pusės šlaunikaulio vidurio diafizės įkaltinis lūžis; 3) potrauminė visos dešinės kojos atrofija: pažeistas dešinysis blauzdikaulis, šeivikaulis, kelio girnelė ir čiurnos kaulai (kaulai yra ploni, raumenų tvirtinimosi vietos nežymios, jų sąnarinių paviršių destrukcija ir porėtumas).

Kapas 11. Kaukolės fragmentai ir postkranijinis skeletas. Moteris, daugiau kaip 50 m. Patologija: 1) apatinio žandikaulio parodontozė (lėtinė degeneracinė–infekcinė periodonto liga, pasekmė – dantų iškritimas); 2) krūtinės ir juosmens slankstelių osteofitozė (osteofitai – kaulinės išaugos, atsirandančios žmogui senstant, dėl fizinio krūvio ir kt); 3) V–VI krūtinės slankstelių spondilioartrozė (tarpslankstelių sąnarių pažeidimas, pasireiškiantis maudimu) ir osteochondrozė (degeneracinė sąnarių liga, kuri išsivysto, kai dėl kokių nors priežasčių pažeidžiami tarpslanksteliniai diskai); 4) VII–VIII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai (tarpslankstelinių diskų išvaržos dėl didelio fizinio krūvio, svorio ir kt); 5) masyvūs kryžkaulio osteofitai bei osteochondrozė, dalinė ankilozė (suaugimas) su dešinės pusės dubenkauliu; 6) ryškūs amžiniai viso skeleto pokyčiai.

Kapas 12. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Paauglys, 15–17 m. Patologija: V–IX krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 13. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), per 50 m. Patologija: 1) apatinio žandikaulio parodontozė ir masyvūs dantų akmenys; 2) ryškūs amžiniai viso skeleto pokyčiai. Pastaba: šalia skeleto papildomai identifikuota žastikaulio galvos epifizė (paauglys, 15–7 m.).

Gegrėnai, piliakalnis (Plungės r., V. Juškaičio 2013 m. tyrimai).

Šurfas 10, *kapas 1*. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, per 50 m. Patologija: VI–VII kaklo ir kryžkaulio osteochondrozė, VIII–XI krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai, juosmens slankstelių masyvūs osteofitai (kaulinės ataugėlės).

Jakai (Klaipėdos r., B. Lisauskaitės 2013 m. tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidoti.

Palaidojimas 1. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), 20–25 m. Patologija: kairės pusės blauzdikaulio proksimalinės dalies perimortalinis (sužalojimas sukeltas prieš pat mirtį arba iš karto po mirties) skeveldrinis lūžis.

Palaidojimas 2. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 18–20 m. Patologija: 1) dešiniajame kaktikaulyje kiek aukščiau *metopion* siūlės – netaisyklingos formos defektas, siejamas su galimu skeveldriniu sužalojimu, skeveldros išėjimo anga greičiausiai pamato srityje, kuri nėra išlikusi, kairės ir dešinės kaktikaulių pusių fragmentacija ir spinduliniai lūžiai; 2) viršutinio žandikaulio perimortaliniai lūžiai su fragmentacija; 3) kairės pusės žastikaulio diafizės perimortalinis spiralinis skeveldrinis lūžis; 4) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas; 5) XII krūtinės ir I–V juosmens slankstelių Šmorlio mazgai.

Palaidojimas 3. Postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), per 25 m.

Palaidojimas 4. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 18–20 m.

Palaidojimas 5. Postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 20–25 m. Patologija: dešinės pusės šeivikaulio 1/3 distalinės dalies perimortalinis įstrižinis lūžis.

Palaidojimas 6. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), 18–20 m. Šalia palaikų rastas vienas papildomas kairės pusės dubenkaulis ir du kairės pusės šlaunikauliai.

Lytį ir amžių pavyko nustatyti tik vieno individo: vyras, 20 m.

Palaidojimas 7. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 20–25 m. Patologija: dešinės pusės žastikaulio 1/3 distalinės dalies perimortalinis skeveldrinis lūžis.

Iš viso buvo identifikuota 10 individų tarp pilnų palaidojimų. 5 iš jų – vyrai, 3 – galbūt vyrai, 2 – neidentifikuotos lyties. Amžius 18–25 m.

Suardyti palaidojimai: MIS, remiantis dešinės pusės šlaunikaulių diafizių išlikimu, yra 22. Lytį ir amžių pavyko nustatyti 17 individų (visi vyrai, iš jų šeši 18–20 m., keturi 20–30 m., kitų amžius neaiškus). Žymesnės patologijos: 1) kairės pusės dubenkaulyje ties užpakaliniu apatiniu klubakaulio dygliu įstrigęs metalinis objektas (kulka ar skeveldra (?), vyras, 18–20 m.); 2) dešinės pusės raktikaulyje ties petine dalimi įstrigęs metalinis objektas – kulka ar skeveldra (?); 3) 6 dešinės pusės šlaunikaulių diafizių periostitas; 4) 1 dešinės pusės šlaunikaulio vidurio diafizės perimortalinis spiralinis lūžis; 5) 3 kairės pusės šlaunikaulių diafizių periostitas; 6) 3 kairės pusės šlaunikaulių vidurio diafizių spiraliniai perimortaliniai lūžiai; 7) 4 kairės pusės blauzdikaulių diafizių periostitas; 8) 1 kairės pusės blauzdikaulio vidurio diafizės perimortalinis spiralinis lūžis; 9) 5 dešinės pusės blauzdikaulių diafizių periostitas; 10) 1 dešinės pusės blauzdikaulio vidurio diafizės sugijęs lūžis su nežymia deformacija ir lokalizuotu (aplink lūžio vietą) periostitu; 11) 1 dešinės pusės šeivikaulio vidurio diafizės lūžis; 12) 1 dešinės pusės alkūnkaulio 1/3 proksimalinės dalies perimortalinis lūžis, 4 tos pačios pusės alkūnkaulių vidurio diafizės perimortaliniai lūžiai; 13) 2 kairės pusės alkūnkaulių vidurio diafizės perimortaliniai lūžiai, 1 tos pačios pusės alkūnkaulio 1/3 distalinės dalies perimortalinis lūžis; 14) 2 kairės pusės stipinkaulių vidurio diafizės perimortaliniai lūžiai, 2 tos pačios pusės stipinkaulių 1/3 distalinės dalies perimortaliniai lūžiai; 15) 3 dešinės pusės žastikaulių vidurio diafizės perimortaliniai lūžiai, 1 tos pačios pusės žastikaulio 1/3 distalinio galo perimortalinis lūžis; 16) 3 kairės pusės žastikaulių vidurio diafizės perimortaliniai lūžiai; 17) 16 krūtinės slankstelių ir 3 juosmens slanksteliai buvo su aiškiais Šmorlio mazgų požymiais; 18) kaukolė Nr. 8 – perimortaliniai suspaudimo lūžiai su kaukolės skliauto dešinės pusės fragmentacija, Nr. 9 – šautinis sužalojimas, Nr. 14 – *cribraorbitalia*, kaukolė 15 – ant pakauškaulio vidinės kryžinės pakylos meningitui būdingi pokyčiai (meningitas pažeidžia minkštuosius smegenų dangalus ir sukelia jų uždegimą bei smegenų skysčio infekcinius ir uždegiminius pakitimus).

Jurgionys (Trakų r., M. Vitkūno 2013 m. tyrimai).

Palaikai suinventorinti ir saugomi VU MF. Žemiau pateikiami tik atvejai su patologija.

Kapas 33. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 18–20 m. Patologija: 1) XI–XII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai (tarpslankstelinių diskų išvaržos dėl didelio fizinio krūvio); 2) II–III ir V juosmens slankstelių sindesmofitai (kaulinės ataugos).

Kapas 34. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 40–45 m. Patologija: dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas.

Kapas 35. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: dešinės pusės akiduobės *cribraorbitalia* (anemijos požymis). Pastaba: papildomai įsimaišiusi dešinės pusės žastkaulio diafizė (16–18 m. paauglys).

Kapas 37. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris (?), 35–40 m. Patologija: 1) kairiojo kaktikaulio *osteoma* (nepiktybinis navikas); 2) kairiojo šlaunikaulio vidinio krumplio nedidelė

nekrozė (dėl sutrikusios kraujotakos susidaręs negyvas audinys); 3) dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas. Pastaba: šalia skeleto papildomai rastas kito individo dešinės pusės stipinkaulis.

Kapas 41. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 30 m. Patologija: dešiniojo momenkaulio *osteoma*.

Kapas 42. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas; 2) dešiniojo šokikaulio mikrolūžis; 3) VI–XII krūtinės ir I–V juosmens slankstelių nežymūs osteofitai; 4) X–XII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 43. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 45–50 m. Patologija: 1) dešinės akiduobės *cribraorbitalia*; 2) dešiniojo blauzdikaulio diafizės sugijęs periostitas ir distalinio trečdalio aktyvus periostitas; 3) kairiojo blauzdikaulio diafizės ir distalinio galo aktyvaus periostito pėdsakai; 4) dešiniojo šeivikaulio diafizės periostitas ir distalinio sąnarinio paviršiaus mikrolūžis; 5) IV–V kaklo slankstelių spondilioartrozė.

Kapas 44. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Galimai moteris, per 50 m. Patologija: 1) kairiojo momenkaulio *osteoma*; 2) dešinės akiduobės *cribraorbitalia*; 3) dešiniojo blauzdikaulio aktyvus periostitas ties distaliniu galu; 4) I–II kaklo slankstelių artrozės požymiai; 5) VI–VII kaklo, visų krūtinės bei juosmens slankstelių degeneraciniai (senatviniai) pokyčiai.

Kapas 48. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Paauglys, 16–18 m. Patologija: ant pakauškaulio vidinės kryžinės pakylos meningitui būdingi pokyčiai. Pastaba: šalia skeleto papildomai rastas suaugusio individo dešinės pusės blauzdikaulis.

Kapas 49. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 45–50 m. Patologija: 1) dešiniojo žastikaulio *myositisossificans* (sukalkėjęs raumuo; dažnai kyla po trauminio epizodo); 2) abiejų blauzdikaulių diafizių periositas; 3) visų kaklo ir juosmens slankstelių osteofitozė (osteofitai masyvėja juomens srities link); 4) kryžkaulio osteofitai.

Suardyti kapai. MIS iš suardytų palaidojimų, apibendrinus lyties ir amžiaus duomenis, yra 9.

Marijampolė (2013 m. tyrimai).

Palaidojimas 1. Kaukolė. Moteris, per 30 m. Patologija: kairės pusės viršutinio žandikaulio pūlingas abscesas, pereinantis į gomurį.

Paūdronys (Šalčininkų r., M. Vitkūno 2013 m. tyrimai).

Palaikai saugomi VU MF.

Kapas 37. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), daugiau kaip 40 m. Patologijos: 1) kairiojo šlaunikaulio distalinio galo susiformavęs nekrotinis audinys; 2) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas.

Pušalotas (Pasvalio r., V. Muralio 2013 m. tyrimai).

Perkasa 1. Gyvulių ir suardytų palaidojimų įvairaus amžiaus ir lyties žmonių kaulai.

Rakaučizna (Ukmergės r.; P. Blaževičiaus 2013 m. tyrimai).

Palaikai suinventorinti ir saugomi VU MF.

Kapas 21. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologijos: 1) dešinės pusės žastikaulio distalinio galo *osteochondritisdissecans* (dėl kraujotakos sutrikimų atskilęs kaulas ir virš jo esančio sąnario kremzlė, galimas sąnario tinimas); 2) dešinės pusės šlaunikaulio potrauminis klubo artritas; 3) III juosmens slankstelio kompresinis lūžis.

Kapas 33. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 40–45 m. Patologijos: 1) dešinės pusės alkūnkaulio 1/3 distalinio galo sugijęs lūžis be deformacijos; 2) kairės pusės stipin-

kaulio distalinio galo begyjantis lūžis su aktyviu nespecifinio uždegimo požymiu; 3) kairės pusės blauzdikaulio nežymus periostitas (nespecifinis antkaulio uždegimas); 4) dešinės pusės vieno šonkaulio sugijęs lūžis ir kairės pusės dviejų šonkaulių sugiję lūžiai.

Kapas 41. Vyras, 40–45 m. Patologijos: 1) IV–V krūtinės slankstelių įgimtas blokas (suaugimas) ir IV krūtinės slankstelio kairės pusės spondiliolizė; 2) kryžkaulio ir uodegikaulio sakralizacija.

Kapas 44. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 40–45 m. Patologijos: kairės pusės blauzdikaulio diafizės nežymus periostitas. Pastaba: šalia rastas kūdikio (apie 2 mėn.) apatinio žandikaulio ir dubenkaulio fragmentas.

Kapas 45. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, per 55 m. Patologija: dešinės pusės raktikaulio petinio galo potrauminis artritas.

Kapas 48. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: 1) dešinės pusės raktikaulio petinio galo potrauminis artritas; 2) vieno iš pirštakaulių potrauminis artritas; 3) kairės pusės šeivikaulio diafizės sukalkėjusi kraujosrūva; 4) trijų dešinės pusės šonkaulių sugiję lūžiai; 5) II–III kaklo slankstelių uždegiminė ankilozė (suaugimas); 6) IV–V kaklo ir XI–XII krūtinės slankstelių osteochondrozė; 7) II–IV juosmens slankstelų osteofitai ir sindesmofitai.

Kapas 49. Vyras, 50–55 m. Patologija: 1) specifinio uždegimo (gumų) pėdsakai ir pažeidimai abiejų pusių momenkauliuose ir kairės pusės skruostakaulyje bei *cariessicca* kaktikaulio srityje, gumos ant abiejų menčių dyglių, ilgųjų kaulų (žastikaulių, dilbio kaulų, šlaunikaulių, blauzdos kaulų diafizių), pėdos kaulų, nežymūs osteoperiostito (nespecifinis antkaulio ir kaulo uždegimas) požymiai ant delnakaulių, kairės pusės stipinkaulio ir šlaunikaulio, specifinis krūtinkaulio osteoperiostitas, visi požymiai nurodo infekcinę ligą – sifilį; 2) kairės pusės vienas sugijęs šonkaulio lūžis; 3) VIII–IX krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai (tarpslankstelinių diskų išvaržos dėl didelio fizinio krūvio).

Kapas 51. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 40–45 m. Patologija: abiejų blauzdikaulių osteochondromos (kremzlinio ir kaulinio audinio nepiktybinis navikas) po medialiniu krumpliu.

Kapas 52. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vaikas, 6 m. ± 24 mėn. Patologija: abiejų akiduobių *cribraorbitalia* (anemijos požymis).

Kapas 53. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, per 50 m. Patologijos: 1) apatinio žandikaulio kairės pusės parodontozė; 2) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas; 3) visų kaklo ir juosmens slankstelių osteochondrozė ir pažengusi spondilioartrozė; 4) krūtinės slankstelių osteochondrozė ir osteofitozė.

Rodai, kopyčia (Kėdainių r., M. Vitkūno 2013 m. archeologiniai tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidoti.

Šurfas 3, *kapas 1*. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 30–35 m. Patologija: kairės akiduobės *cribraorbitalia* (anemijos požymis).

Smalininkai (Jurbarko r., M. Grikpėdžio 2013 m. tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidoti.

Kapas 6. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, per 50 m. Patologijos: 1) kairės akiduobės *cribraorbitalia* (anemijos požymis); 2) viršutinio ir apatinio žandikaulio žymi parodontozė; 3) V–X krūtinės slankstelių spondilioartrozė.

Trumpakojai (Molėtų r., M. Grikpėdžio 2013 m. tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidoti.

Perkasa 1, *kv. 1C*. Identifikuoti apatinės kūno dalies (kojų ir pėdos) kaulai. MIS, remiantis ilgųjų kaulų išlikimu, yra 1. Nenustatytos

lyties individas, per 25 m. Patologijos: kairės ir dešinės pusių blauzdikaulių diafizių periostitas.

Ukmergė (A. Vaitkuvienės 2013 m. tyrimai).

Suardyti palaidojimai. Ne mažiau kaip 14 įvairaus amžiaus ir lyties individų suardyti palaidojimai.

Vadai, miškas (Kaišiadorių r., L. Ivanovaitės 2013 m. tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidoti.

Palaidojimas 1. Vyras (?), per 20 m. Postkranijinis skeletas yra itin prastai išlikęs, smarkiai erodavęs ir trapus (nėra kaukolės ir stuburo). Patologija: 1) kairės pusės žastikaulio proksimalinės dalies perimortalinis (sukeltas prieš pat mirtį arba iš karto po mirties) sužalojimas; 2) kairės pusės blauzdikaulio 1/3 proksimalinės dalies perimortalinis skeveldrinis lūžis.

Žemaičių Kalvarija (Plungės r., D. Kontrimo 2013 m. tyrimai).

Kapas 3. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, per 50 m. Patologija: 1) abiejų akiduobių *cribraorbitalia* (anemijos požymis); 2) kairiojo stipinkaulio distalinio galo lūžis (*Colle* lūžimas – tipškas rankos rėmimosi lūžis griuvimo metu); 3) kairiojo blauzdikaulio diafizės periostitas; 4) IV–VII kaklo ir I krūtinės slankstelių spondilioartrozė.

Kapas 4. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) kairiojo žastikaulio 1/3 proksimalinės dalies sugijęs osteomielitas (nespecifinis kaulo ir kaulų čiulpų uždegimas); 2) kairiojo alkūnkaulio gerai sugijęs lūžis, ankilozė su stipinkauliu; 3) dešinės pusės V delnkaulio lūžis 4) dešiniojo šlaunikaulio *myositisossificans* (sukalkėjęs raumuo; dažniausia pasireiškia po trauminio epizodo) po didžiuoju gūbriu; 5) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas; 6) dešiniojo blauzdikaulio 1/3 distalinio galo ankilozė su šeivikauliu (potrauminė?); 7) kairiojo šeivikaulio diafizės periostitas; 8) VI–XI krūtinės ir I–II juosmens slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 5. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–40 m. Patologija: abiejų blauzdikaulių diafizių ir dešiniojo šeivikaulio diafizės periostitas.

Kapas 7. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 35–40 m. Patologija: 1) abiejų akiduobių *cribraorbitalia*; 2) kairiojo apatinio žandikaulio pirmojo krūminio danties abscesas; 3) kairiojo blauzdikaulio ir šeivikaulio diafizių periostitas; 4) IV kaklo ir IV–VI krūtinės slankstelių spondilioatrozė; 5) VI krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai; 6) II–V juosmens slankstelių ir kryžkaulio pamato nežymūs osteofitai.

Kapas 8. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, per 50 m. Patologija: 1) kairiojo peties sąnario išnirimas su žymia deformacija ir osteoartroze; 2) abiejų šlaunikaulių didžiųjų gūbrių entezopatijos; 3) kairiojo blauzdikaulio diafizės periostitas.

Kapas 9. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–40 m. Patologija: 1) abiejų šlaunikaulių ir blauzdikaulių diafizių periostitas; 2) XI–XII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Suardyti kapai. MIS iš suardytų kapų, remiantis dešiniojo šlaunikaulio diafizės išlikimu, yra 8. Lytis ir galimas amžius nustatytas 7 individams: 2 vyrai 18–20 m. ir 40–50 m., 2 moterys 40–50 m. ir nenustatyto amžiaus, 3 vaikai 0–5 m.

Vilnius

Antakalnio g. 25, kapinės (I. Sadausko 2013 m. tyrimai).

Palaikai atiduoti perlaidoti.

Kapas 1. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: 1) dešiniojo dubenkaulio ankilozė (suaugimas) su kryžkauliu; 2) kairiojo blauzdikaulio diafizės periostitas. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti mažiausiai dviejų asmenų palaikų fragmentai.

Kapas 2. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 35–40 m. Patologija: 1) *spinabifidaocculta* (visiškai atviras kryžkaulio kanalas); 2) V–VIII bei XIII (anatominė variacija) krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 4. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 40–45 m. Patologija: 1) dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas; 2) dešiniojo pirmojo padikaulio galvos pažengusio artrito požymiai.

Kapas 6. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 25–30 m. Patologija: kairės akiduobės *cribraorbitalia* (anemijos požymis). Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti 5–10 m. vaiko palaikų fragmentai.

Kapas 10. Apatinis žandikaulis ir postkranijinis skeletas. Vyras, 25–30 m. Patologija: 1) kairiojo alkūnkaulio vidurio diafizės lūžis su deformacija ir ryškiu randu; 2) IV, VI–XII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai; 3) kryžkaulio *spinabifidaocculta*.

Kapas 12. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 40–45 m. Patologija: 1) nenustatytos pusės artimojo pirštakaulio sugijęs lūžis su žymia deformacija; 2) dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas; 3) IX–XII krūtinės ir I–V juosmens slankstelių gilūs Šmorlio mazgai; 4) krūtinės slankstelių masyvūs osteofitai (kaulinės ataugėlės); 5) IV juosmens slankstelio spondiliolistezė (slankstelio pasislinkimas žemiau kito slankstelio atžvilgiu – išnirimas); 6) kryžkaulio Šmorlio mazgai.

Kapas 13. Postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 20–25 m. Patologija: 1) žymus abiejų šlaunikaulių, blauzdikaulių ir šeivikaulių diafizių periostitas; 2) dešiniojo blauzdikaulio *Osgood-Schlatter* liga (nutraukiamas girnelės raištis, besitvirtinantis prie blauzdikaulio šiurkštumos; pasireiškia kelio skausmais, tinimu).

Kapas 14A. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, per 50 m. Patologija: 1) žandikaulio sąnario išnirimo požymiai; 2) viršutinio žandikaulio gomurio velenas (*maxillarytorus*; siejamas su mityba); 3) kairiojo blauzdikaulio diafizės aktyvus periostitas. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti paauglio ir vaiko (1–3 m.) palaikų fragmentai.

Kapas 15A. Apatinis žandikaulis ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: kairiojo žastikaulio šoninio ant krumplio *myositisossificans* (sukalkėjusi raumenų tvirtinimosi vieta).

Kapas 17. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Nenustatytos lyties individas, 18–20 m. Patologija: galbūt abiejų momenkaulių meningito požymiai. Pastaba: šalia skeleto papildomai rastas suaugusio individo kairės pusės blauzdikaulis.

Kapas 18. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Paauglys, 12 m. ± 30 mėn. Patologija: kairės akiduobės *cribraorbitalia*.

Kapas 21. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vaikas, 7 m. ± 24 mėn. Patologija: žymi abiejų akiduobių *cribraorbitalia*.

Kapas 22. Kaukolė. Vyras, 25–30 m. Patologija: dešiniojo momenkaulio sugijusi kirstinė žaizda (dydis 3x10 cm).

Kapas 24. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–40 m. Patologija: IV–V juosmens slankstelių osteofitai.

Kapas 25. Postkranijinis skeletas. Moteris, 35–40 m. Patologija: abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti suaugusio individo palaikai.

Kapas 29. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) abiejų šlaunikaulių diafizių periostitas; 2) vieno kairiojo šonkaulio sugijęs lūžis; 3) V juosmens slankstelio spondiliolizė; 4) kryžkaulio *spinabifida* (dalinis stuburo kanalo neužsidarymas).

Kapas 31. Kaukolės ir postkranijinio ske-

leto fragmentai. Vaikas, 12 m. ± 30 mėn. Patologija: kairės akiduobės *cribraorbitalia*.

Kapas 33. Kaukolės fragmentai. Vaikas, 9 m. ± 24 mėn. Patologija: dešinės akiduobės *cribraorbitalia*.

Kapas 34. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vaikas, 12 m. ± 30 mėn. Patologija: abiejų akiduobių *cribraorbitalia*.

Kapas 41. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 30–35 m. Patologija: 1) viršutinio žandikaulio kairės pusės abscesas ties II ir III krūminiais dantimis; 2) apatinio žandikaulio abscesas ties I krūminiu dantimi; 3) IX–X ir XII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai. Pastaba: šalia skeleto papildomai rastas 3–6 m. vaiko skeletas.

Kapas 41A. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 25–30 m. Patologija: VII–VIII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 42. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vaikas, 7 m. ± 24 mėn. Patologija: V juosmens slankstelio spondiliolizė.

Kapas 44. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 25–30 m. Patologija: 1) kaukolės skliauto vidinio paviršiaus uždegimo pėdsakai; 2) V–VIII krūtinės slankstelių nežymūs osteofitai; 3) IX–XII juosmens slankstelių gilūs Šmorlio mazgai. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti dviejų vaikų (0–3 ir 0–1 m.) palaikai.

Kapas 45. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vaikas, 18±6 mėn. Patologija: viso pakauškaulio, dešiniojo momenkaulio ir kaktikaulio aktyvaus meningito požymiai.

Kapas 46. Apatinis žandikaulis ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), 45–50 m. Patologija: 1) galimi dešiniojo alkūnkaulio vidurio diafizės ir dešiniojo stipinkaulio kaklo lūžiai (deformacijos, lyginant su priešingomis pusėmis); 2) dešiniojo šeivikaulio distalinio galo sugijęs lūžis.

Kapas 47. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, 25–30 m. Patologija: 1) dešiniojo raktikaulio krūtinkaulinio galo galima *osteochondroma* (kremzlinio ir kaulinio audinio nepiktybinis navikas); 2) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas.

Kapas 48. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris (?), per 30 m. Patologija: 1) VI–IX krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai; 2) kairiojo alkūnkaulio diafizės lūžis su nežymia deformacija.

Kapas 49. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Paauglys, 15 m. ± 36 mėn. Patologija: apatinio žandikaulio dešinės pusės dantų linijinė emalio hipoplazija (sunki liga ar badavimo epizodas vaikystėje, pasireiškiantis nevisiškai mineralizuotu emaliu). Kairėje pusėje ji ne tokia ryški.

Kapas 50. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 50 m. Patologija: 1) dešiniojo stipinkaulio *Colle* lūžis; 2) potrauminiai riešakaulių artrito požymiai; 3) V–VII kaklo, III–V krūtinės ir IV–V juosmens slankstelių spondilioartrozė; 4) VI–XII krūtinės ir I–III juosmens slankstelių osteofitai; 5) VIII–IX krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 51. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas, vietomis jis yra aktyvus; 2) dviejų nenustatytos pusės šonkaulių lūžiai, vienas lūžis dar su gijimo požymiais; 3) VI–VII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 53. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vaikas, 10 m. ± 30 mėn. Patologija: abiejų akiduobių *cribraorbitalia*.

Kapas 56. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) V juosmens slankstelio spondiliolizė; 2) IV–V juosmens ir kryžkaulio ryškūs spondilioartro-

zės požymiai, galbūt potrauminės kilmės, t. y. susiję su V juosmens slankstelio spondiliolize. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti dviejų individų palaikai: 3–5 m. vaiko ir 10–15 m. paauglio.

Kapas 58. Postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 25–30 m. Patologija: 1) dešinio alkūnkaulio vidurio diafizės lūžis su žymiu randu; 2) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas; 3) II–IV ir VI–VII krūtinės slankstelių spondilioartrozė bei IV–XII krūtinės slankstelių osteofitai; 4) VII krūtinės slankstelio Šmorlio mazgai; 5) kryžkaulio *spinabifidaocculta*.

Kapas 59. Apatinis žandikaulis ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 40–45 m. Patologija: dviejų kairės pusės šonkaulių sugiję lūžiai.

Kapas 60. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras (?), per 30 m. Patologija: II ir III kaklo slankstelių įgimtas blokas.

Kapas 62. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vaikas, 3 m. ± 12 mėn. Patologija: abiejų akiduobių *cribraorbitalia*.

Kapas 63. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vaikas, 2 m. ± 8 mėn. Patologija: pakauškaulio vidinėje dalyje meningito pėdsakai. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti suaugusio individo ir 3–5 m. vaiko palaikai.

Kapas 64. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vaikas, 12 m. ± 30 mėn. Patologija: kairės akiduobės *cribraorbitalia*. Pastaba: šalia skeleto papildomai rasti 10–15 m. vaiko palaikai.

Kapas 65. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 45–50 m. Patologija: 1) kairiojo stipinkaulio tolimojo sąnarinio paviršiaus nekrozė (sąnarinio audinio žuvimas); 2) dešiniojo šeivikaulio šoninės kulkšnies sąnarinio paviršiaus mikroskilimas; 3) kairės pėdos I ir II padikaulių, klubakaulio, laivakaulio ankilozė, galbūt potrauminės kilmės; 4) I–V juosmens slankstelių osteofitai.

Kapas 66. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, per 50 m. Patologija: 1) dešinės akiduobės *cribraorbitalia*; 2) viršutinio žandikaulio abscesai: dešinėje pusėje ties antruoju krūminiu dantimi, kairėje – ties antruoju kapliu; 3) dešiniojo žastikaulio krumplio lateralinės dalies sąnario nekrozė; 4) kairiojo stipinkaulio distalinio galo sąnario nekrozė; 5) abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas; 6) I–II kaklo, III–XII krūtinės ir II–V juosmens slankstelių osteofitai (masyviausi osteofitai nuo VIII iki XII krūtinės slankstelių); 7) III–IV kaklo, V–VI krūtinės ir II–V juosmens slankstelių spondilioartrozė; 8) V–VII ir XII krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai; 9) kryžkaulio osteofitai ir pirmieji spondilioartrozės požymiai; 10) dviejų nenustatytos pusės šonkaulių sugiję lūžiai; 11) ryškūs amžiniai viso skeleto pokyčiai.

Kapas 67. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Paauglys, 15 m. ± 36 mėn. Patologija: 1) abiejų akiduobių *cribraorbitalia*; 2) dešinio blauzdikaulio diafizės periostitas.

Kapas 69. Apatinis žandikaulis ir postkranijinio skeleto fragmentai. Nenustatytos lyties individas, per 30 m. Patologija: dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas.

Kapas 70. Kaukolės fragmentai ir postkranijinis skeletas. Moteris, 35–40 m. Patologija: 1) vieno kairiojo šonkaulio sugijęs lūžis; 2) VI–VII kaklo slankstelių osteochondrozė; 3) IV–V kaklo slankstelių osteofitai; 4) III–V krūtinės slankstelių spondilioartrozė; 5) VIII–X krūtinės slankstelių disko kalcifikacija, galbūt trauminės kilmės, tai galima sieti su XI–XII krūtinės ir I bei V juosmens slankstelių giliais Šmorlio mazgais.

Kapas 72. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris (?), 30–40 m. Patologija: 1) dešinės akiduobės *cribraorbitalia*; 2) viršutinio žandikaulio ančių sinusitas; 3) abiejų

menčių petinių ataugų begyjantys lūžiai; 4) dviejų kairės pusės šonkaulių lūžiai, vienas visiškai sugijęs, kitas – begyjantis; 5) trijų nenustatytos pusės šonkaulių begyjantys lūžiai (kritimas iš aukščio ir nusileidimas ant nugaros arba stiprus smūgis į nugarą?).

Kapas 74. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) skylinis sužalojimas kairėje pakauškaulio pusėje, trepanacinė anga ar pomirtinis sužalojimas (?); 2) smilkinkaulio žandikaulio sąnarinės duobės ir apatinio žandikaulio išnirimas; 3) abiejų nosikaulių sugijęs lūžiai; 4) kairiojo alkūnkaulio 1/3 distalinio galo sugijęs lūžis su žymia deformacija (galimas lūžgalių užėjimas vienas ant kito); 5) II kairės pusės delnakaulio tolimojo galo (ties galvute) galimas lūžis su nežymia deformacija; 6) dešiniojo dubenkaulio gūžduobės krašto destrukcija; 7) dešiniojo blauzdikaulio medialinės kulkšnies mikrolūžis be deformacijos; 8) dešiniojo šeivikaulio lateralinės kulkšnies mikrolūžis be deformacijos; 9) kairiojo šeivikaulio 1/3 distalinio galo lūžis su nežymiu randu, aplink lūžio vietą – lokalizuotas periostitas; 10) IV–V padikaulių ir kubakaulio ankilozė; 11) I padikaulio artimojo galo sąnarinio paviršaus *osteochondritisdissecans* (dėl kraujotakos sutrikimų atskilęs kaulas ir virš jo esančio sąnario kremzlė, galimas sąnario tinimas); 12) II–III kaklo, IV–V, VIII–X krūtinės ir III–V juosmens slankstelių spondilioartrozė; 13) V–VI kaklo slankstelių osteochondrozė; 14) penki dešinės pusės ir vienas kairės pusės lūžę šonkauliai.

Kapas 75. Postkranijinio skeleto fragmentai. Nenustatytos lyties individas, 18–20 m. Patologija: 1) IV–IX ir XII krūtinės slankstelių gilūs Šmorlio mazgai; 2) X krūtinės slankstelio kūno uždegiminiai procesai.

Suardyti palaidojimai. MIS iš suardytų palaidojimų, apibendrinus lyties ir amžiaus duomenis, yra 31.

Bokšto g. 15 – Savičiaus g. (D. Antropikaitės 2013 m. tyrimai).

Palaikai suinventorinti ir saugomi VU MF.

Šurfas 1, *kapas 1*. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Moteris, per 50 m. Patologija: 1) viršutinio ir apatinio žandikaulių parodontozė; 2) viršutinio žandikaulio abscesas ties antruoju kairės pusės kapliu; 3) sisteminis ilgųjų kaulų nespecifinis uždegimas, paveikęs kairiojo alkūnkaulio bei dešiniojo stipinkaulio viršutinių trečdalių segmentus, kairiojo šlaunikaulio apatinio trečdalio dalį – fiksuoti nedideli lokalizuoti uždegiminiai židiniai; 4) abiejų blauzdos kaulų (blauzdikaulių ir šeivikaulių) diafizių išplitęs uždegimas; 5) ilgųjų kaulų sąnarių artrozė; 6) I– III, VIII–IX krūtinės slankstelių spondilioartrozė; 7) IV–V krūtinės slankstelių kūnų ankilozė (suaugimas); 8) slankstelių osteofitozė; 9) kryžkaulio *spinabifida* (atviras kryžkaulio kanalas). Pastaba: šalia palaikų identifikuota kito individo kaukolė – moteris, 40–50 m. Patologija: 1) uždegiminiai požymiai dešiniajame momenkaulyje; 2) viršutinio žandikaulio kairės ir dešinės pusės abscesas ties pirmaisiais krūminiais dantimis.

Šurfas 1, *kapas 2*. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) susiformavęs abscesas ties dešiniojo viršutinio žandikaulio iltiniu dantimi; 2) dešiniojo alkūnkaulio tolimojo galo ylinės ataugos avulsinis lūžis; 3) dešiniojo stipinkaulio tolimojo galo Smitho lūžis su įspaudimo žymėmis sąnariniame paviršiuje ir žymūs artritiniai pokyčiai; 4) I–III ir VIII–XI krūtinės slankstelių spondilioartrozė.

Šurfas 1, *kapas 3*. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 25–30 m. Patologija: 1) kairiojo šlaunikaulio diafizės periostitas (nespecifinis antkaulio uždegimas); 2) abiejų blauzdikaulių ir dešiniojo šeivikaulio diafizių periostitas.

Šurfas 3, *kapas 3*. Postkranijinis skeletas. Moteris, 20–25 m. Patologija: kryžkaulio *spi-*

nabifida. Pastaba: šalia palaikų identifikuotos dar mažiausiai 8 asmenų kaukolės. Patologija: kaukolė 3 (vyras, per 40 m.) – sugijęs nosikaulio lūžis; kaukolė 4 (vyras, 30–40 m.) – 3 aiškios sugijusios kirstinės žaizdos: dvi – kairėje kaktikaulio pusėje ir viena – kairėje momenkaulio pusėje; kaukolė 7 (vyras, 30–40 m.), ties vainikine siūle, – sugijusi kirstinė kapojimo žaizda.

Liejyklos g. 4 (E. Butėno 2013 m. tyrimai). Palaikai suinventorinti ir saugomi VU MF.

Kapas ? (a). Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: dešiniojo momenkaulio osteoma (nepiktybinis navikas). Abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas (nespecifinis antkaulio uždegimas). VII–XII krūtinės ir II–IV juosmens slankstelių gilūs Šmorlio mazgai (tarpslankstelinių diskų išvaržos dėl didelio fizinio krūvio).

Kapas ? (c). Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 25 m. Patologija: kairiojo stipinkaulio aktyvaus periostito pėdsakai.

Kapas 1. Kaukolė. Moteris, per 30 m. Patologija: pakauškaulio centre – galbūt muštinė žaizda. Lokalizuoti (aplink sumušimą) uždegimo požymiai.

Kapas 3. Kaukolė ir postkranijinis skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: 1) I–XII krūtinės slankstelių osteofitai; 2) nenustatytos pusės artimojo ir viduriniojo pirštakaulių suaugimas (galbūt potrauminės kilmės); 3) I–V juosmens slankstelių raiščių kaulėjimo taškai ant kūnų.

Kapas 5. Postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 35–45 m. Patologija: 1) VIII–XI krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai ir osteofitai; 2) nežymus kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 6. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Galbūt vyras, nenustatyto amžiaus. Patologija: nenustatytos pusės lūžęs ir sugijęs šonkaulis.

Kapas 7. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 55 m. Patologija: 1) degeneraciniai sąnarių pokyčiai visame skelete; 2) VI–VII kaklo slankstelių osteochondrozė; 3) VII kaklo, I–VI krūtinės slankstelių spondiloartrozė; 4) I–XII krūtinės, I–V juosmens slankstelių osteofitai; 5) abiejų rankos nykščių ir riešakaulių – dviejų didžiųjų daugiakampių – pažengęs artritas su poliravimu.

Kapas 10. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 40 m. Patologija: 1) II–III kaklo slankstelių ankilozė (suaugimas); 2) II–III juosmens slankstelių Šmorlio mazgai; 3) V juosmens slankstelio spondiliolistezė.

Kapas 11 ir *kapas 13* (tas pats individas). Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–35 m. Patologija: 1) kairiojo alkūnkaulio lūžis su ryškia deformacija – netaisyklingas lūžgalių suaugimas; 2) vieno dešiniojo ir vieno kairiojo šonkaulių sugiję lūžiai; 3) IV–V krūtinės slankstelių spondilioartrozė; 4) VI–XI krūtinės slankstelių Šmorlio mazgai.

Kapas 12. Kaukolės fragmentai. Moteris (?), 50–55 m. Patologija: 1) dešiniojo smilkinkaulio apatinio žandikaulio duobės artritiniai požymiai; 2) apatinio žandikaulio dešinės pusės kaklo lūžis.

Kapas 14. Postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, per 30 m. Patologija: 1) dešinės pusės dubenkaulio gūžduobės ir šlaunikaulio galvos destrukcija (galimas septinio artrito padarinys).

Kapas 15. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 20–25 m. Patologija: 1) kairiojo momenkaulio osteoma; 2) dešiniojo šlaunikaulio krumplio *osteochondritisdissecans*.

Kapas 18. Kaukolės ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, per 50 m. Patologija: 1) klubakaulių skiauterinių kraštų, šlaunikaulių didžiųjų gūbrių bei šiurkščiųjų linijų entezių pokyčiai, VIII–X krūtinės slankstelių dešinės pusės raiščių kaulėjimas, DISH požymiai; 2)

abiejų blauzdikaulių periostitas; 3) visų slankstelių žymūs degeneraciniai pokyčiai; 4) pirmojo padikaulio tolimojo galo sąnarinio paviršiaus ardymo pokyčiai – podagros požymis.

Kapas 19. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–35 m. Patologija: abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių lokalizuotas periostitas.

Kapas 21. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 55 m. Patologijos: 1) dešinės pusės dviejų šonkaulių lūžiai; 2) degeneraciniai viso stuburo pokyčiai – pažengusi osteochondrozė ir spondilioartrozė; 3) kaulai lengvi, pakitusi akytosios medžiagos struktūra – osteoporozės požymis.

Kapas 22. Kaukolė ir postkranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: IX krūtinės, I–III juosmens slankstelių Šmorlio mazgai.

MIS iš suardytų palaidojimų, apibendrinus lyties ir amžiaus duomenis, yra 66: 29 vyrai, 25 vaikai, 12 moterų. Patologija suardytuose kapuose: 1) dešinės pusės kūdikio akiduobės sukalkėjusios kraujosruvos – skorbuto požymis; 2) vaiko (12–15 m.) viso kaukolės vidinio skliauto aktyvaus uždegimo pėdsakai; 3) vaiko abiejų akiduobių *cribraorbitalia* (anemijos požymis); 4) galbūt vyro (30–40 m.) viršutinio žandikaulio ir nosies ertmės destrukcija ir aktyvaus uždegimo pėdsakai, naujo kaulinio audinio formavimasis kairėje akiduobėje; 5) nežymus muštinis sužalojimas nenustatytos lyties ir amžiaus individo kaktikaulio centre; 6) kairės pusės viršutinio žandikaulio sinusitas; 7) begyjantis dešinės pusės mentės lūžis; 8) dešiniojo žastikaulio tolimojo galo galimas lūžis – naujo kaulinio sluoksnio susiformavimas, ties išorinio antkrumpliu – aktyvaus periostito pėdsakai; 9) kairiojo stipinkaulio Colle lūžis; 10) vyro (per 30 m.) dubenkaulio ausinio paviršiaus smarkaus uždegiminės kilmės ardymo požymiai (paviršius nelygus, grublėtas) – galimas tuberkuliozės atvejis; 11) dešiniojo dubenkaulio dalinė ankilozė su kryžkauliu; 12) dešiniojo šlaunikaulio *myositisossificans* (sukalkėjusi raumens prisitvirtinimo vieta dėl traumos); 13) kairiojo šlaunikaulio *Allen'sfossa* (aktyvaus ar nuolat besikartojančio judesio palikta duobė ir akytumas ties šlaunikaulio galva; paprastai siejamas su tupėjimu ar jodinėjimu); 14) dešiniojo blauzdikaulio ir šeivikaulio lėtinis osteoperiostitas; 15) sifilio atvejis: galbūt vyras, 30–40 m., infekcijos palikti požymiai tipiški sifiliui, t. y. kaukolės *carriessicca*, kaulai masyvūs, uždegimai išplitę po visus ilgųjų kaulų kūnus.

Užupio g. (V. Muralio 2013 m. tyrimai).

Šurfas 6. Identifikuotas kairės pusės dubenkaulis ir kairės pusės raktikaulis. Vyras, 25–30 m.

Platesni apibendrinimai būtų atskirų studijų, prijungiant ankstesnių metų tyrimų medžiagą, objektas. Visgi pastebėtini įdomūs radiniai iš Viešvilės III ir Žemaičių Kalvarijos Žvizdro kalno kapinynų, liudijantys sudėtingus laidojimo ritualus (kremacijos kartu su aukojamų gyvulių dalimis, gausios įkapės) bei jų kaitą (ir degintiniai, ir griautiniai palaidojimai). Pažymėtini naujausių laikų palaidojimų tyrimai: Aukštelkės bažnyčios kriptos (fundatoriaus palaikų identifikavimas), atokios sudėtingos kojos traumos pasekmės (Gaiciūnų kapinynas, kapas 10 – kojos kaulų atrofija), komplikuoti begyjantys dauginiai lūžiai, greičiausia nulėmę asmens mirtį praėjus kelioms savaitėms po traumos (Vilnius, Anatakalnio g. 25, kapas 72), II Pasaulinio karo metais žuvusių kareivių palaikų traumos, tapusios jų mirties priežastimi (Jakai, Vadų miškas), tretinio sifilio atvejis iš Rakaučiznos (retai pasitaikantis kaimo medžiagoje), podagros atvejis iš Vilniaus Liejyklos g. (kapas

18). Apskritai, kaip visada gausi osteologinė medžiaga iš kasinėjimų Vilniuje ženkliai papildo duomenis apie įvairių socialinių sluoksnių vilniečių (Antakalnio g. – eilinių gyventojų, Liejyklos g. – aukštesniojo sluoksnio) bioarcheologiją.

Preliminary results of anthropological data analysis from archaeological excavations in 2013

After the 2013 excavation season, the VU MF studied the remains of several hundred individuals from inhumations and cremations at 22 objects. Visual sex and age diagnostics were conducted on the documented remains from the burials in accordance with universally accepted methods, the pathology and condition of the teeth were evaluated in detail, the data being entered into special osteological and dental condition forms and the material being photographed. A group identification of destroyed burials was made during the determination of the minimum number of individuals, their possible sex and age, and their pathologies. Broader summarisations would be the subject of separate studies that combine material from previous years' investigations. Nevertheless interesting finds that attest to complex funeral rites (cremations together with parts of sacrificial animals and abundant grave goods) and the changes in them (both inhumations and cremations) should be noted from Viešvilė III and Žemaičių Kalvarija Žvizdras Hill Cemeteries. The investigations of Modern Age burials should be noted: Aukštelkė church crypts (identification of the founder's remains), remote consequences of a complicated leg trauma (Gaiciūnai Cemetery, grave 10 – atrophy of the leg bones), complicated, still healing multiple fractures, which probably caused the individual's death several weeks after the trauma (Vilnius, Antakalnio St. 25, grave 72), the traumas, which became the cause of death, of WWII soldiers (Jakai, Vadai Forest), a case of tertiary syphilis from Rakaučizna (rarely encountered in rural material), a case of gout from Liejyklos St. 4, Vilnius (grave 18). In general, the abundant osteological material from Vilnius excavations has, as usual, supplemented the data about the bioarchaeology of Vilnius residents of various social strata (Antakalnio St. 25 – ordinary inhabitants, Liejyklos St. 4 – higher stratum).

Jūratė Paškonytė,
Linas Daugnora,
Birutė Salatkienė

Preliminarūs Kurtuvėnų dvaro archeozoologinės medžiagos tyrimai (1995–1998 metai)

2012–2013 m. buvo atlikta archeozoologinės medžiagos iš Kurtuvėnų dvaro archeologinių kasinėjimų 1995 ir 1998 m. osteologinė analizė. Remiantis istoriniais šaltiniais, Kurtuvėnų dvaras yra vienas seniausių dvarų Lietuvoje. Rašytiniuose šaltiniuose valda pirmąkart paminėta 1498 m., kai bajoras Mikalojus Jaugėlavičius dovanojo bažnyčiai kaimą su 6 gyventojais. Dvaras klestėjo apie 500 metų. 1940 m. dvaras buvo nacionalizuotas. Tarybiniu laikotarpiu buvusi dvarvietė priklausė Bubių tarybiniam ūkiui. Paskutiniame XX a. dešimtmetyje ją ėmė tvarkyti Kurtuvėnų regioninio parko administracija. Pastaroji vieną apgriuvusi pas-